

ZDRAVKO MLINAR*

Sociolog, humanist in svetovljan: Rudi Supek (1913–1993)

2. januarja t. l. je v osemdesetem letu svojega življenja umrl eden od utemeljiteljev sociologije v nekdanji Jugoslaviji (po drugi svetovni vojni) Rudi Supek. Njegova profesionalna dejavnost se je začela in končala v Zagrebu, njen pomen pa daleč presega lokalne in nacionalne okvire, saj je bil zavzet intelektualec evropskega in svetovnega pomena. Širina njegovih vsebinskih zanimanj, tako kot je značilno za izjemne osebnosti, onemogoča, da bi ga opredelili kot specialista za prav določeno (sub)disciplinarno področje. Študiral je najprej filozofijo (v Zagrebu) in nato še psihologijo (v Parizu, na Sorboni). Oboje je močno vplivalo na njegovo razumevanje sociologije. V okviru psihologije se je (od prve zaposlitve, ko je deloval kot klinični psiholog v Parizu) usmeril k socialni psihologiji in tudi k metodologiji empiričnega raziskovanja. Filozofija pa mu je dajala podlago za teoretsko širino in usmeritev k sintezi. V stičišču obojega pa so bila vprašanja o emancipaciji človekove osebnosti ter protislovnost razmerij med človekom in družbenim sistemom.

V tem smislu je razumljivo, da je bil Supek eden prvih kritikov dogmatskih stališč, ki so uradne veljave sovjetske in jugoslovanske sociologije oz. »zgodovinskega materializma«. Kot izrazito nekonformistična in uporniška osebnost se je spopadal s totalitarizmom v kontekstu prejšnjega političnega sistema. Temu je sledilo dvoje: po eni strani so mu zapirali pota za nastopanje v širši javnosti, po drugi strani pa je s tem še bolj izstopal in si pridobil še širšo podporo družboslovcev, ki so se pridruževali njegovim pobudam, pa bodisi da je šlo za revijo Praxis, za Korčulansko poletno šolo, za študijsko skupino Človek in sistem idr. Tako je spodbujal dialog in postal sogovornik številnih najuglednejših zavzetih mislecev – humanistov v zadnjih desetletjih. Šele v tem kontekstu je mogoče razumeti, da je v mednarodnem merilu dobil visoka priznanja tako za svoje znanstveno delovanje (npr. častni doktorat univerze v Uppsali ob njeni 500-letnici, 1977 l.) kot tudi za njegovo širšo angažiranost (vključil se je v francosko odporniško gibanje, dobil je najvišje priznanje francoske vlade legijo časti idr.).

Na ožjem profesionalnem področju izstopa kot ustanovitelj sociološkega študija na Filozofski fakulteti v Zagrebu (1963), kjer je bil profesor vse do svoje upokojitve pred desetimi leti. S tem se uvršča med pionirje – obnovitelje sociologije v jugoslovanskem merilu po drugi svetovni vojni, med katere štejemo tudi profesorje – Jožeta Goričarja iz Ljubljane, Radomirja Lukića iz Beograda ter Anteja Fiamenga in Olega Mandića, tudi iz Zagreba. Bil je eden od ustanoviteljev in glavnih urednikov revije Sociologija, ki je s svojim podnaslovom – Revija za soci-

* Akademik, dr. Zdravko Mlinar, profesor na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

ologijo, socialno psihologijo in socialno antropologijo zelo značilno izrazila prav usmeritev, ki jo je želel uveljavljati prof. Supek. Podobno vlogo je imel pri nastanku Revije za sociologijo, v Zagrebu. Osnovel in urejal je Sociološko hrestomatijo, pri kateri je izšlo več knjig pri Matici Hrvatski. Objavil je več kot dvajset knjig (tekst z naslovom *Modernizem in postmodernizem* je končal le nekaj tednov pred svojo smrtjo). Med njimi so izvirne teoretske študije, empirične raziskave (npr. stališč mladine na delovnih akcijah), učbeniki (npr. *Sociologija – za srednje šole*, ki je doživela veliko izdaj, prevedena pa je bila tudi v slovenščino in italijanščino; nadalje *Preučevanje javnega mnenja* idr.), tu je še delo, ki se posveča teoretsko-metodološki utemeljenosti profesionalne dejavnosti sociologov; posegal je tudi v tematiko, ki neposredno ali posredno zadeva urbano sociologijo (npr. *Mesto po meri človeka*; pri tem pa je značilno, da je to delo podnaslovljeno: »z vidika kulturne antropologije«). Med popularnejše, hkrati pa dosti odmevne študije lahko štejemo knjigo *Ta edini svet*, s katero je vplival na vključevanje sociologov v proučevanja ekološke problematike (ravno v Zagrebu se danes uveljavlja živahna sociološka dejavnost na tem področju). Ne kaže pa spregledati, da je dosti svoje energije posvečal tudi razpravam in študijam o samoupravljanju, delavski kontroli in industrijski demokraciji, kar je privedlo tudi do ustanovitve posebnega raziskovalnega komiteja za to področje v Mednarodnem sociološkem združenju.

Rudi Supek je bil na številne načine povezan tudi s sociologi in sociološkim delovanjem v Sloveniji. Bil je mentor slovenskim doktorandom, soudeleženec številnih razprav, predavatelj, ki smo ga občasno vabili na FSPN idr. Osebo sem ga spoznal že na prvem podiplomskem študiju sociologije v Jugoslaviji, ki je bil organiziran (1958–1960) na Institutu za družbene znanosti v Beogradu, kjer je predaval socialno psihologijo. Dobro desetletje kasneje sva se znašla v nekoliko presenetljivih vlogah, ko sem ob koncu svojega mandata kot predsednik Jugoslovanskega združenja za sociologijo (na srečanju jugoslovanskih sociologov v Portorožu 1972) to vlogo prepustil svojemu nekdanjemu profesorju. Vendar so sledila »svinčena« sedemdeseta leta in kriza ter razkroj jugoslovanske družbe in sociologije tudi v osemdesetih letih.

Srečevali smo se še v študijski skupini *Človek in sistem*, ki jo je Rudi Supek organiziral skupaj s prof. Eugenom Pusićem. Ko sem se ob dvajsetletnici (1984) ustanovitve odseka za sociologijo v Zagrebu udeležil znanstvenega srečanja *Protislovja in razvojni problemi jugoslovanske družbe* (gl. zbornik s tem naslovom, *Globus*, 1986; posvečen R. S.), je šlo hkrati za jubilej sedemdesetletnice prof. Supka. Ob tem naj še omenim, da smo v majhni skupini skupaj z Inkelesom, Pusićem in drugimi v organizaciji *Smithsonian Institute* v Dubrovniku razpravljali o temi *Emerging Transnational Networks*, pri čemer so izstopala vprašanja, ki so kasneje vse bolj pridobivala pomen. Hkrati s tem pa mi prihaja na misel, da sta me že pred več kot dvema desetletjema zelo vzemirala njegova pobuda in razprava o evropski integraciji (v reviji *Naše teme*), kar je tedaj povsem odstopalo od uradnega državnega in ideološkega ekskluzivizma.

Znano mi je bilo, da je že pred leti imel težave z zdravjem. Ko pa sem ga 23. septembra lani povsem po naključju srečal skupaj z njegovo ženo v Katoru pri Umagu – in to je bilo moje zadnje srečanje z njim – je bil ves preroben in pomlajen. Ob tej priložnosti mi je – tako kot včasih – z neizmerno energijo in vnemo pripovedoval o svoji zadnji knjigi (*Modernizem in postmodernizem*) in dogovorila sva se, da nam jo bo prišel predstaviti tudi v Ljubljano. Tega dogovora osebno

ne bo mogel uresničiti; njegova knjiga, ki je še zadnji prispevek k njegovi bogati sociološki zapuščini pa spet načenja aktualno, času primerno temo in jo kot tako z zanimanjem pričakujemo. S svojimi deli tako še nadalje ostaja z nami.

RUDI SUPEK

Sveta pravica do obrambe svojega prepričanja*

Rudija Supka, doyena hrvaške in jugoslovanske sociološke misli, ustanovitelja Katedre za sociologijo v Zagrebu, avtorja številnih knjig, ob katerih so se oblikovale generacije študentov, že dolgo ni v javnosti, čeprav je pred kratkim izšla druga izdaja njegove študije Družbeni predsodki in nacionalizem. Knjigo bodo verjetno prebrali le maloštevilni. Morda bo doživela ostro »strokovno« kritiko, ker »ni primerna za ta trenutek«. A profesorja Supka to ne vznemirja več. Nič bolje se mu ni godilo niti v prejšnjem režimu. Na Tuškancu, v samotnem miru končuje svoje življenjsko delo o fundamentalni antropologiji. Zraven bere nedavno objavljeni dnevnik Luisa Althusserja in rad razpravlja o tem, zakaj je znameniti francoski filozof v trenutku duševne zmedenosti ubil svojo ženo, »ki jo je imel zelo rad«. Profesor Supek je na Sorboni doktoriral iz psihologije.

Bil je udeleženec francoskega uporniškega gibanja, taboriščnik in član osvobodilnega komiteja v Buchenwaldu, nosilec francoske legije časti in najvišjega odlikovanja za zasluge v znanosti in umetnosti. Ko sem odhajala na razgovor, sem se nečesa spomnila: pred desetimi leti je profesor Supek na zagrebški predstavitvi knjige Igorja Torkarja o dachavskih procesih – enega od ključnih del za rušenje tabujev in za odpiranje demokratičnih procesov v nekdanji Jugoslaviji – pripovedoval, zakaj po vrnitvi iz Francije 1950. leta ni vstopil v partijo: ni hotel postati član stranke, ki ima oblast v enopartijskem sistemu. Tak je ostal do konca.

Vprašanje: Profesor, ali bi zdaj ko »imamo demokracijo«, kot državljan stopili v kakšno stranko in tako zadovoljili svoje interese kot »homo politicus«?

R. Supek: Pri nas se vse politične stranke izrekajo za demokracijo, ker nas obkroža evropska demokracija in ker je to »imperativ« moderne sveta. Toda pod demokracijo se očitno razume vse mogoče, tudi takšne stvari, ki so z njo

* Povzeto po Slobodni Dalmaciji, 5. avgusta 1992.